

EUROOPA KOLLEDŽI LOENGUD

VIHIK NR. 8

Jaan Kaplinski

**EUROOPA –
INTEGRATSIOON LÄBI KONFLIKTIDE**

TARTU 2001

Vastutav toimetaja
Liina Kulu

Keeletoimetaja
Leonhard Uuspõld

Kaane kujundanud
Ain Sakk

Käesolev brošüür ilmub koostöös
Riigikantselei Euroopa Liidu infosekretariaadiga
ning PHARE rahalisel toetusel

© TÜ Euroopa Kolledž 2001
ISBN
Kirjastus AS Võru Täht
Oja 1, Võru

SAATEKS

Eesti valmisolek Euroopa Liiduga ühinemiseks seisneb nii seadusandlus- ja haldussuutlikkuses kui ka majandusliku lõhe vähendamises võrreldes Euroopa arenenud riikidega. Samas on Eesti liitumisel Euroopa Liiduga äärmiselt oluline ka inimeste valmisolek teadliku valiku tegemiseks, tuginedes mitmekülsele informatsioonile ühinemise või mitteühinemise tagajärgede kohta. Seetõttu vajab ühiskond laialdast arutelu selle üle, millised tulemused kaasnevad liitumise või mitteliitumisega nii Eesti jaoks tervikuna kui ka üksikute regioonide ja konkreetsete valdade või teatud elanikkonnakihtide lõikes. Just sellise arutelu algatamine ja edendamine on olnud eurointegratsioonialase rahvakoolituse põhieesmärk.

Koostöös Riigikantselei Euroopa Liidu Infosekretariaadiga alustasid Avatud Hariduse Liit (AHL) ja TÜ Euroopa Kolledžeurokoolituse projektiga 1998. a. sügisel. Tänapäevaks on juba kolme õppesemestri vältel tegeldud eurokoolitusprojekti peamise eesmärgiga – Euroopa Liidu alase huvitatuse ja informeerituse tõstmisega ning Eesti ühinemisprobleemidest ülevaate andmisega. Informatsiooni on levitatud regionaalsel tasandil ning eurokoolitusse on kaasatud kohalikku avalikkust nii AHL koolitusvõrgustiku kui maakondlike Euroopa Liidu infopunktide kaudu.

Eurokoolitusprojekti osalevad lektorid ja õppuste läbiviijad on vastava ettevalmistuse saanud TÜ üliõpilased ja magistrandid ning eurointegratsiooni maakondlikud teabekorraldajad. Iga lektorina esinev üliõpilane või magistrant on läbinud Euroopa Kolledži korraldatud 20-tunnise eurokoolitusprogrammi, mille raames on õppurid saanud teavet nii Euroopa Liidu eri valdkondade kui ka Eesti olude kohta Euroopa Liiduga integreerumise kontekstis. Lisaks sellele on tudengitele õpetatud avaliku esinemise ja täiskasvanute koolituse põhitõdesid.

Rahvakoolituse kuulajate ringi ning kohalike eurodebattide organiseerimine ja õppuste korraldamine on olnud AHL piirkondlike keskuste ülesanne.

Tänu Riigikantselei Euroopa Liidu Infosekretariaadi initsiatiivile ja PHARE finantseerimisele on osutunud võimalikuks hakata publitseerima loenguid, mis põhinevad valdavalt TÜ Euroopa Kolledži 20-tunnise eurokoolitusprogrammi materjalidel. Käesolev vihik on Euroopa Kolledži loengute sarjas ilmuvatest brošüüridest kaheksas. Loengute avaldamise eesmärgiks on suurendada avalikkuse informeeritust Euroopa Liidust ja saavutada asjakohases arutelus uus kvaliteet, mis tugineb argumenteeritud ja akadeemiliselt põhjendatud seisukohtadel. Brošüüridesse on üritatud koondada uuemat informatsiooni, mis annab kasutajale senisest täpsema ettekujutuse Euroopa Liidu poliitikast ja tegevusest

Eesti perspektiividest lähtudes. Seega ei ole tegemist pelgalt õppematerjaliga, vaid õppekirjandus on seotud teadusliku lähenemisega.

Head lugemist soovides

Peeter Vihalemm, AHL juhatuse esimees
Raul Eamets, TÜ Euroopa Kolledž asedirektor

SISSEJUHATUS

Euroopa Liiduga ühinemine on Eesti jaoks XXI sajandi alguse üks tõsisemaid väljakutseid, mis eeldab nii sellega kaasnevate võimaluste kui ka peituvate ohtude põhjalikku ja objektiivset hindamist. Praegu, kui toimumas on Eesti ja Euroopa Liidu vahelised ühinemisläbirääkimised, on debatt Eesti jaoks võimaliku liitumisega kaasnevate tagajärgede üle ulatuslikum kui kunagi varem. Samas ei saa aga eitada, et valdavalt kaasatakse eurointegratsiooni teemalisse väitlusesse üksnes poliitikuid ja parimal juhul teadlasi ning ikka veel esitatakse sageli üksnes parteilistest vaadetest mõjutatud arvamusi või populistlikke väiteid. Kahjuks on jäänud seni eurodebatist täiesti kõrvale aga apoliitilised, ka mujal maailmas tunnustatud Eesti avaliku elu tegelased.

Kuna Euroopa Liiduga ühinemise osas tuleb lõplik otsus langetada eesti rahval, kes saab seda teha üksnes mitmekülgele ja ulatuslikule informatsioonile tuginedes, siis ei tohiks diskussioon Euroopa Liiduga ühinemise üle piirduda kitsalt poliitikute ning teadlastega arvamustega. Avaldades nii Eestis kui ka maailmas tuntud ning tunnustatud kirjaniku ja mõtleja Jaan Kaplinski arvamuse Euroopast, Euroopa integratsioonist ja Euroopa Liidust, tahabki Tartu Ülikooli Euroopa Kolledžmuuta sinse eurodebatist kandepinda. Leiame, et poliitikute ja teadlaste arvamustega võrdselt kujundavad rahva hoiakuid apoliitiliste avaliku elu tegelaste seisukohad.

Käesolev brošüür erineb oluliselt varasematest loenguvihikutest, mis käsitlesid eelkõige akadeemilise ringkonna argumenteeritud hinnanguid Eesti võimalikule ühinemisele Euroopa Liiduga. Kuivõrd aga üksnes akadeemiline käsitluslaad polegi käesoleva sarja eesmärgiks, arvame, et Jaan Kaplinski filosoofiline, kuid samas nii inimlik mõtisklus Euroopa integratsioonist ning Euroopasse integreerumisest on siia igati sobiv. Oleme kindlad, et ka lugeja mõistab, et nii mitmekülge inimese surumine mingitesse kitsastesse piiridesse ainult kahjustaks tema mõtete ehedust.

Täname hr. Jaan Kaplinski meeldiva koostöö eest ning loodame, et käesolev brošüür julgustab ka teisi tunnustatud maailmakodanikest eestlasi oma arvamust välja ütlemale!

Tartu Ülikooli Euroopa Kolledži nimel meeldivat lugemist soovides,
Liina Kulu
sarja "Euroopa Kolledži loengud" vastutav toimetaja

EUROOPA - TEGELIKKUS, IDEAAL JA ILLUSIOON

Ühes vene kooliõpikus leidsin Euroopa määratluse, mis mulle meeldis ja kõlas umbes nii: Euroopa on kontinent, mille läänepiir on Atlandi ookean, lõunapiir Vahemeri, põhjapiir Põhja-Jäämeri, idapiiri aga ei olegi. Igal juhul on Euroopal oma piiritlemisega enam raskusi kui ühelgi teisel maailmajaol. See kehtib nii geograafia, kultuuri kui ka poliitika kohta. Nii on eurooplaste katsed end paremini mõista ja määratleda kestnud sajandeid. Eriti aktuaalseks on Euroopa enesemääratlus saanud aga viimastel aastakümnetel seoses Euroopa integreerumisega. Euroopa Liidu tekkimist ja arenemist võib ju ka vaadata Euroopa ühe edukama enesemääratlusena, millel on selged poliitilised ja majanduslikud tulemused.

Euroopa integreerumisel on mitmeid mõõtmeid ja mõjureid, mida võib samuti jagada poliitilisteks, majanduslikeks ja kultuurilisteks. Euroopa Majandusühenduse loojad – prantslased Jean Monnet ja Robert Schuman ning sakslane Konrad Adenauer – ei olnud mitte lihtsalt majandus- ja poliitikamehed, vaid visionäärid, kelle nägemustes olid olulisel kohal ka Euroopa ajalugu ja kultuur, täpsemini selle kristlik-humanistlikud alged. Kristlik humanism pidi nüüd, pärast suure sõja kohutavat õppetundi, viimaks ometi võidule pääsema ja tegema lõpu siin ikka ja jälle võimule pääsenud natsionalismile ja partikularismile. Nii on ka Euroopa Liidu alguseks suur idee – Euroopa idee või ideaal –, mida paljude liidrite pingutustega on püütud muuta tegelikkuseks. Seejuures on Euroopa idee teostumisele kaasa aidanud mitmed tegurid. Kõigepealt sõda ise talle järgneva kaose ja viletsusega, siis kommunismioht, mis sundis Euroopa riike ühinema ja otsima kaitset “suurelt vennalt” ookeani taga. Selle “suure venna” kasvav võimsus aga oli omalt poolt jälle üks seik, mis sundis eurooplasi kiiremini integreeruma. On ju üks Euroopa Liidu eesmärke luua maailmas Ameerika Ühendriikidega sama suurusjärku majandusvõim ja tulevikus vahest isegi poliitiline võim.

Muidugi erinesid liitunud Euroopa riikide huvid, eesmärgid ja ideaalid üksteisest. Kõige tugevamini on Ameerika Ühendriikide hegemooniat vastustanud Prantsusmaa, otsides selles tuge isegi Nõukogude Liidult ja Hiinalt. Samal ajal on prantslastele väga oluline olnud ka teise – nimelt Saksamaa – võimaliku hegemoonia neutraliseerimine, Saksamaa europeiseerimine, sidumine nii tugevate sidemetega ühinenud Euroopasse, et Saksamaa ei saaks enam kunagi tegutseda omapäi, teiste huve arvestamata, ei saaks kunagi muutuda teistele ohtlikuks. Siin langesid prantslaste huvid kokku teiste Saksamaa naaberriikide huvidega ja ka ameeriklaste ning isegi venelaste omadega. Sellise olukorraga on pidanud arvestama ka Saksamaa ise, kes on Euroopa rüpes saanud areneda selliseks majanduslikuks suurvõimuks nagu ta on. Sakslased on saanud hästi selgeks ühe viimase sõja õppetunni: Saksamaal saab hästi minna ainult siis, kui ta ei lähe

vastuollu teiste Euroopa riikidega. Sellises vastasseisus Saksamaal arvestata- vaid ja usaldusväärseid liitlasi ei ole. Euroopa reeglid omaks võtnud Saksamaa võib aga loota teiste solidaarsusele ja toele. Selline arvestus on olnud Saksamaa läänepoliitika ja hiljem ka idapoliitika aluseks ja mõlemal juhul kandud head vilja. Saksamaa poliitika näitab, et heanaaberluse nimel tasub leppida isegi ilma se ülekohtu ja ebaõiglusega, nagu näiteks Saksamaa idapiirkonna mõnede alade annekteerimine Nõukogude Liidu ja tema satelliitide poolt ning sakslaste mine- makihutamise nimetatud piirkonnast.

Nii on eurooplastel õnnestunud oma siseasju edukalt ajada ja vältida konflikte ja sõdu, mida Euroopa on minevikus mõnelgi korral isegi eksportinud muudele mandritele. Kuigi ühinevas Euroopas ei puudu konfliktid ja probleemid, on ta suutnud leida neile rahumeelsed lahendused. Nii võiks uus Euroopa olla eesku- juks mõnele teisele maailma regioonile, näiteks Lähis-Idale.

Euroopa poliitikute suuremad ambitsioonid – muuta Euroopa üheks maailma suurvõimaks – on aga täitumisest veel kaugel. Euroopa Liit on majanduslikult väga tugev, kuid samal ajal on problemaatiline rääkida Euroopa majandusest lahus Ameerika ja Aasia omast: praegune globaliseerumine viib majanduse aina enam riikide kontrolli alt välja. Maailmamajanduses võib riikide kõrval ja mõnel puhul ka nende asemel rääkida megakompaniide, nagu Coca-Cola, Ge- neral Motorsi, Microsofti, Mitshubishi ja teiste impeeriumidest. Poliitiliselt on Euroopa roll Ameerika kõrval jäänud väga tagasihoidlikuks, vaatamata Euroo- pa Liidu pingutustele maailmapoliitikas tugevamalt kaasa rääkida. Selles on süüdi nii Euroopa militaartehnoloogiline mahajäämus Ameerikast kui ka suut- matus eri riikide välispoliitikat koordineerida. Nii on Euroopa senini olnud Ameerika Ühendriikide satelliit suurtes maailmapoliitilistes mängudes ja eurooplaste, eriti prantslaste isepäisust on ameeriklased üsna rahulikult talunud, kuna sellest pole olnud neile ja nende hegemooniale tõsisemat ohtu. Olukord võib muutuda, kui Euroopal peaks tõesti õnnestuma muutuda küllalt võimsaks riikide liiduks, kellel oleks nii tahet kui ka vahendeid oma maailmapoliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Selles mõttes ongi huvitav jälgida, kas ja kuivõrd võtavad ameeriklased ette samme võimaliku konflikti puhuks eurooplastega. Ida-Euroopa uutel demokraatidel võib selles suurpoliitilises mängus olla teatav roll. Siin on Ameerika mõju ja autoriteet tugev ja siin võiksid ameeriklased luua endale mingi strateegilise platsdarmi, vältimaks Euroopa väljalibisemist Ameerika Ühendriikide kontrolli alt. Võib ette tulla olukordi, kus Ida-Euroopa liidrid peavad valima, kas mängida Ameerika või Euroopa “mängu”. Usutavas- ti oleks parem, kui need liidrid ise saaksid selgelt aru, millega on tegemist, näeksid oma tegevuse ja otsuste võimalikke suurpoliitilisi tagajärgi.

Kokkuvõtteks võib öelda, et Euroopa ja konkreetsemalt Euroopa edusammud sisepoliitikas on märkimisväärsed, maailmamajanduses kaheldavamad, maa- ilmapoliitikas aga kesised. Kuidas on lugu kolmanda mõõtme – kultuuriga? Siin on olukord segane. Nii nagu tänapäeval on ikka raskem rääkida Euroopa majandusest, eristada seda Ameerika või Jaapani omast, nii ei ole sugugi lihtne

eraldada Euroopa kultuuri muust maailmakultuurist, eeskätt läänemaailma omast. Just seda aga püütaksegi Euroopas praegu sageli teha, peamiselt poliitilistel põhjustel. Paljud Euroopa intellektuaalid ja poliitikud on mures ühelt poolt Euroopa identiteedi ebamäärasuse, teiselt poolt Ameerika kultuuri, eriti muidugi massikultuuri domineeriva positsiooni pärast igal pool maailmas, sealhulgas ka Euroopas. Tundub, et mõnelegi eurooplasele ei mahu pähe see, et Ameerika, mis peaks nagu olema kultuuriliselt Euroopa provints või koloonia, on nüüd saanud maailma kultuuriliseks keskuseks. Eriti näib see häirivat prantslasi, kes kaua aega ja mõningase õigusegagi pidasid maailma kultuuri pealinnaks Pariisi. Siit siis eurooplaste katsed Euroopa amerikaniseerumise vastu võidelda, piirates näiteks Ameerika Ühendriikidest pärineva audiovisuaalse toodangu pääsu Euroopasse. Sellel aktsioonil saab praegu, telekommunikatsiooni kiire edenemise ajastul, vaevalt erilist edu olla. Pigem on see märk euroopluse tõsisest kriisist ja Euroopa identiteedi kunstlikkusest, illusoorisusest. Sellest kõigest aga pikemalt allpool.

Selleks et teoks saada, peavad Euroopa suured ideed muutuma seadusteks, määrusteks, direktiivideks ja niiviisi jõudma väikeste inimesteni, tavaliste eurooplasteni. Ka nendeni, kes ei tea, kas nad on eurooplased, või ei hooli sellest, kas on. See Euroopa tegelikkus realiseerub Brüsseli, Strasbourgi ja teiste eurolinnade bürokraatia kaudu, kes on väikestest eurooplastest, eriti ääremaade omadest väga kaugel. Vahel niisama kaugel, kui oli Moskva Eestist. Moskva-Brüsseli paralleelidega ei tohi liialdada, neid kirglikult eitada pole aga samuti õige. Kõik bürokraatlikud süsteemid toimivad oma loogika järgi, mis vahel eriti ei hooli sellest, kas filosoofid ja poliitikud nimetavad teda sotsialistlikuks, kapitalistlikuks, liberaalseks või konservatiivseks.

Bürokraatia püüab luua oma Euroopat, suurt süsteemi, mida juhiksid ja kontrolliksid ametnikud oma seaduste, eeskirjade ja ettekirjutuste kaudu. Selles valdkonnas on eurobürokraadid saavutanud juba päris palju, igal juhul võib öelda, et nemad ei ole oma ideaalide elluviimisest kaugemal kui ühinenud Euroopa idealistidest rajajad. Bürokraatia võitleb terve mõistuse vastu, püüdes asendada mõistust eeskirjadega, eitades võimalust elus midagi lahendada lihtsalt niisama, oma peaga mõeldes ja olukorda hinnates. Selline oli ka Nõukogude Liidu bürokraatia, kuid see oli niivõrd kohmakas ja ebaefektiivne, et saime oma igapäevaelus edukalt seadustest, määrustest ja ametnikest mööda hiilida. Eesti rahvas, eriti maarahvas elas nõukogudeaja lõpupoole pooleldi anarhistlikult, väljaspool riigi kontrollivat haaret. Harjusime oma asjadega ise toime tulema, ehitama ise traktoreid, pidama loomi, ehitama maju ja püüdma kala. Kui tõhus ja hoolas eurobürokraatia oma käe siiani ulatab, tuleb niisugusele anarhistlikule vabadusele lõpp. Vaevalt eestlased julgevad Euroopas elada edasi euroseadusi ja euroametnikke ignoreerides, nagu elatakse Vahemeremaades.

Kogemused Moskvata ja Tallinnata läbi saada võivad meie inimestele aga tulevikus ka kasuks tulla. Allpool on ka mõned anekdootlikud näited eurodirektiiv-

videst, millega on põrganud kokku soomlased ja milletaolistega tuleb peatselt, osalt aga juba nüüd tegemist teha ka eestlastel.

Samas ei leia ma, et Euroopa Liidu bürokraatlikkus oleks piisav argument selleks, et sellest liidust eemale jääda. Euroopa Liidu bürokraatia ei ole teistest omataolistest suurusjärgu võrra vägevam ja nagu näitab viimase kümne aasta kogemus, on ka taasloodud-vastloodud Eesti Vabariik suutnud luua oma bürokraatia, mis mõneski valdkonnas Brüsseli omast sugugi nõrgem pole. Bürokraatial, nagu muudelgi asjadel, on peale kvantiteedi ka kvaliteet ja kahtlemata on eurobürokraatia Eesti omast kvaliteetsem. Kvaliteetsem bürokraatia ei pruugi olla alati parem inimlikust seisukohast, võimatu pole aga seegi.

EUROOPA – KESKUS JA ÄÄREMAA

Euroopa Liit ja Euroopa Nõukogu on ajalooliselt midagi täiesti uut, kuid teisalt jätkavad ja kordavad nad protsesse, mis on Euroopas toimunud juba ligemale tuhat aastat. Suur osa neist protsessidest on läinud liikvele ühest piirkonnast, mida nii võikski nimetada Euroopa ajalooliseks ja kultuuriliseks keskmeks. See piirkond on viimasel aastatuhandel asunud Lääne-Euroopas, hõlmates praeguse Põhja-Prantsusmaa, Madalmaad, Lääne-Saksamaa ja Põhja-Itaalia. Varakeskajal asus sellel alal Karolingide riik, mida võimegi vaadata tekkiva Euroopa kultuuri lähtepiirkonnana. Karolingide riigi rajasid frangid ja nii on frankidel olnud tänapäeva Euroopa tekkimisel võtmeroll. Frankideks kutsuti lääneeurooplasi Lähis-Idas ristisõdade ajal ja seda nimetust on nende kohta kasutatud hiljemgi.

Frangi riigi alale koondus Euroopat valitsev ja korraldav poliitiline, majanduslik ja vaimne (keskajal muidugi sama mis vaimulik) võim. Nende kolme võimu omavahelised suhted olid puhuti keerulised. Vahel nad võistlesid, nagu Saksa Rahva Püha Rooma riigi keiser paavstiga, vahel toetasid üksteist nagu sakslaste "tungis itta" (*Drang nach Osten*).

Euroopa ajalugu on olnud Lääne-Euroopa "frankide" ekspansiooni ja kolonisatsiooni ajalugu. Algul koloniseeriti ja korraldati oma arusaamade ja mallide järgi ümber lähemad piirkonnad ja ääremaad – kelti alad Briti saartel, mauride alad Hispaanias, slaavlaste, baltlaste ja soomeugrilaste alad Läänemere ümbruses, siis jõudis eurooplaste kolonisatsioon ka üle Euroopa piiride, kandes euroopalikke võimustruktuure Ameerikasse, Aasiasse ja Okeaaniasse, levitades seal ristiuskku ning kirikuvõimu ning lülitades vallutatud piirkonnad oma kujunevasse kapitalistlikku majandussüsteemi. Sellel Euroopa ekspansioonil oli nii positiivseid kui ka negatiivseid aspekte, positiivseks on aga raske pidada vallutusega kaasas käivat kultuurilist, rahvuslikku ja religioosset tasalülitamist.

Euroopa imperialism on maailmas ilmselt suutnud hävitada kõige enam mitmekesisust, kuigi Euroopas endas säilis mitmeid keeli ja rahvusi. Neid ei säili-

tanud aga mitte Euroopas valitsenud ideoloogia, vaid pigem see, et siin ei saavutanud ükski omavahel võistlevatest riikidest peaaegu kunagi hegemooniat, kuigi seda taotlesid mitmed riigid ja valitsejad. Katoliku kiriku kauane ülevõim töötas Euroopas tõhusalt pluralismi vastu: Euroopa oli ainus kontinent, kus suudeti enam-vähem täielikult kaotada teised religioonid peale kiriku poolt heaks kiidetud kristluse. Mingil määral taluti vaid juute.

Euroopa on kristlust levitanud muudelegi mandritele, hävitades sealgi jõudumööda kohalikke religioone. Umbes sada aastat tagasi oli eurooplastel õnnestunud muuta muud piirkonnad Euroopa kolooniateks või ääremaadeks. Peale kristluse on Euroopa loonud ja levitanud teisi universalistlikke ideid ja ideoloogiasid, olgu tegemist kuningavõimuga, demokraatiaga, kapitalismiga, teadusega, sotsialismiga, jurisprudentsiga ja ajakirjandusega, kujundades nii maailma ümber oma näo järgi. Samal ajal ei ole aga Euroopa suutnud oma püüdeid ja ideaale realiseerida täielikult ka omaenda kodus: suurel määral on siin jätkunud ideoloogilised, poliitilised ja majanduslikud konfliktid, mis mõnel puhul muutusid veristeks sõdadeks nagu kaks viimast maailmasõda, mis algselt on olnud Euroopa kodusõjad. Nii on euroopluses ikka olnud midagi vastuolulist ja isegi paradoksaalset. Euroopa on käitunud nagu koerakoonlased Eesti muistendites, kellel on paar päeva inimese, paar päeva koera mõistus; paar päeva nad ehitavad, paar päeva lõhuvad seda, mida ehitavad.

Praegu on Euroopas, kui jätame arvestamata Balkanitel toimuva, ligi viiskümmend aastat valitsenud rahu. See on osalt kindlasti Euroopa integreerumise tulemus, kuid tuleb arvestada, et vaevalt oleks Euroopas integratsiooniprotsessid käivitunud, kui Euroopa ei oleks sattunud kahe supervõimu – Ameerika Ühendriikide ja Nõukogude Liidu mõjusfääri, kui Euroopa riigid ei oleks sisuliselt kaotanud oma suurriigi staatuse ja võimaluse maailmapoliitikas otsustavalt kaasa rääkida, olles muutunud maailma jõukeskmest ääremaaks. "Sisepoliitikas", oma asjade ajamises olid Lääne-Euroopal aga kaunis vabad käed, mille tulemuseks ongi riikide integratsioon suureks liiduks, millega nüüd saavad liituda ka idanaabri diktaadist vabanenud Kesk- ja Ida-Euroopa riigid. Jälle kord levivad Lääne-Euroopas kujunenud struktuurid ja vahekorrad ida poole nagu kord keskajal. Huvitav on, et praegune Euroopa institutsioonide ekspansioon lähtub samast piirkonnast, kust kunagine frankide kristliku Euroopa ekspansioon – Brüssel, Pariis ja Strasbourg asuvad kunagise frangi riigi alal, selles süda-Euroopas, mis lõi Euroopa riikluse ja ideoloogia ning asus seda teistele jõuga peale suruma.

Erinevalt tunasest ei ole nüüdne euroekspansioon aga vägivaldne. Kuid tuleb arvestada, et seekord ei kannata seda poliitilised ega ka vaimulikud põhjused, vaid majanduslikud jõud. Majanduslik surve avaldub aga kaksipidisemalt kui poliitiline või ideoloogiline surve. Majandusvõim kasutab ühevõrra efektiivselt nii piitsa kui präänikut.

Integreeruv Euroopa püüab olla ka demokraatlik erinevalt varasematest moodustistest nagu Saksa Rahva Püha Rooma Riik või Napoleoni lühiealine impeerium. Selletõttu paistab aga selgemini välja see, et ta ei ole praegugi tasakaalus ja on tulevikus veel enam tasakaalust väljas: Euroopa poliitiline ja majanduslik keskus asub samas põlises süda-Euroopas, kus omal ajal. Kui Euroopa Liiduga ühineb hulk uusi Kesk- ja Ida-Euroopa riike, saab see tasakaalu puudus veelgi ilmsemaks. Brüssel ja Strasbourg on Tallinnast, Bratislavast ja Sofiast kaugel ja selline kaugel asuv keskus tähendab paratamatult ka rahva kaugust võimust. Brüssel jääb meile Ida-Euroopas ikka millekski kaugeks, abstraktseks ja võõraks, ta ei saa olla meile oma pealinn. See on probleem, millele Euroopas pole vist eriti tõsiselt mõeldud, kuid millele varem või hiljem tuleb mõelda. Ei ole normaalne, et Euroopa pealinnad, võimu- ja valitsemiskeskused asuvad nii kaugel Euroopa geograafilisest keskusest, mis – kui arvestada Euroopa hulka ka Venemaa – asub kuskil Leedus. Perspektiivse ühinenud Euroopa geograafiline keskus võiks asuda umbkaudu Tšehhimaal või Austrias. Niisiis võiks tulevase Euroopa Liidu pealinnaks saada Praha, Viin või näiteks Krakov. Võib-olla oleks Euroopa Liiduga ühinevate kesk- ja idaeurooplaste poolt mõistlik sellise ettepanekuga – tuua liidu keskus üle Kesk-Euroopasse – varem või hiljem ka välja tulla. On ju näiteks Viin olnud pikki aegu suure, paljurahvuselise ja oma aja kohta üllatavalt pluralistliku impeeriumi pealinn. Miks ei võiks ta saada ühinenud Euroopa pealinnaks?

EUROOPA VÕI AMEERIKA MUDEL?

Ameerika Ühendriikide viimase aastakümne majanduslik ja tehnoloogiline edu ning tõus konkurentsituks suurvõimuks tekitab eurooplastes vastakaid tundeid ja sunnib neid oma sotsiaalmajanduslikku mudelit Ameerika omaga võrdlema. Siin on – olen sellest ka varem kirjutanud – erinevusi endise idabloki asukate ja muude eurooplaste vahel. Meil on Ameerika mudel leidnud rohkem poolehoidu kui kas või näiteks Soomes, rääkimata Prantsusmaast, kus Ameerika-vastusus mõjutab ka riigi välispoliitikat. Ameerika-vastusus võib võtta mitmesuguseid vorme – teravapilgulisest kriitikast rassistliku hõnguga retoorikani. Nii näib maakera rikas “põhi” olevat taas ideoloogiliselt jagunemas kahte leeri nagu ka külma sõja ajal. Tõsi küll, seekord ei ole – vähemalt esialgu – tegemist mitte külma sõjaga, vaid tsiviliseerituma vastasseisuga, mille taga on erinev poliitiline kultuur, erinevad traditsioonid. Võiks öelda, et Ameerika ja Euroopa on nagu kaks teineteisega opositsioonis olevat parteid, kes usuvad seisvat hea samade väärtuste eest, kuid esindavad eri arusaamu. Umbes nagu liberaalid ja konservatiivid või vasak- ja parempoolsed. Mis tähendab ka seda, et maailma ajakirjandusest leiab palju artikleid, kus mõlemaid mudeleid on võrreldud. Seda ka Soomes, mis on Eestist selgelt Euroopa-meelsem.

Mõne aja eest Soomes olles leidsin Helsingin Sanomate ja Aamulehti teisel leheküljel, otse juhtkirjade kõrval Ameerika Ühendriikidesse üsna kriitiliselt suhtuvad artiklid. "Hesari" kolumnis "Juristide riigi õudusi" toob Olli Kivinen väl-

ja fakti, millest meil Eestis ei ole eriti palju kirjutatud. Ameerika Ühendriigid on tema järgi juristide riik, kelle käes on riigis tohutu võim. Iga ameeriklane sülelapselt raugani maksab juristidele ligemale 1000 dollarit aastas. Ameerika Ühendriikide eelmisel presidendil Bill Clintonil on seoses tema nn. seksiskandaalidega kulunud seni umbes 10 miljonit Ameerika dollarit isiklikku raha, asja uurijal Kenneth Starril aga ligikaudu 50 miljonit Ameerika dollarit maksumaksja raha. Selle tagajärjena oli aga nii presidendi kui ka valitsuse töö tõsiselt häiritud. Olli Kivinenen ei kahtle selles, et Euroopas valitsev Rooma-germaani õigussüsteem oma täpsete määratlustega on parem ja tõhusam kui anglosaksi oma, mis oma ebamäärasusega annab juristidele tohutult tõlgendus- ja teenimisvõimalusi.

Praeguseks on maailm saanud juba uusi tõendeid juristide võimust Ameerikas. George W. Bush sai presidendiks tänu konservatiividest kohtunike ülekaalule Ülemkohtus, kelle öelda jäi viimane sõna kahe kandidaadi tasavägises võitluses. Juristide võim tähendab aga vältimatult ka jurisprudenti politiseerumist, mille kohta annab äsjane kampaania samuti häid näiteid. Määras ju kohtunike otsuse sageli – kui mitte enamasti – see, kas nad olid demokraadid või vabariiklased, konservatiivid või liberaalid.

Aamulehtis kirjutab Antero Pietilä varjatud reklaamist, millest kirjutaja sõnade järgi kubisevad Hollywoodi filmid. Filmides on reklaamitud Marlboro sigarette, Reeboki botaseid, õlle- ja viskimarke. Soome tootjatest olevat Nokia ainsana tegev oma mobiiltelefonidele seda laadi reklaamivõimaluste otsimisega, väidetavalt ka teatava eduga. Kui varjatud reklaam saab oluliseks osaks kinokunstis, võivad firmad hakata filmitegijatele oma tingimusi dikteerima. Pretsedent on juba sündinud Reeboki näitel, kes leidis, et üks jalgpallurite elu kujutav film rikub tema mainet ja sai seejuures õiguse – kaabeltelevisioonis näidatakse filmi lõpus firma vabandavat ja end õigustavat klippi.

Pietilä jutustab loo ühe Georgia kooli abiturientist, kes tuli kooli Coca-Cola reklaamsärgi asemel pahaaimamatult Pepsi-Cola reklaamsärgiga. Sel päeval pidi klassist tehtama Coke'i reklaamfoto ja poiss heideti koolist välja. Tegemist on looga, mis iseloomustavat reklaamirahade tungimist kooliõpetusse. Ligi 40% lastest vaatavat koolis iga päev satelliitkanalit, mis näitab haridussaadeteid segi reklaamiga. Kirjutaja leiab, et Ameerika koolides näib olevat hariduse andmisest olulisem see, kuidas koolitada lastest uusi tarbijaid.

Kriitiline lugeja, kes ei soovi tingimata näha Ameerikas aina halba, võiks siinkohal küsida, kuidas siis seletada Ameerika Ühendriikide juhtpositsiooni maailma teaduses ja tehnoloogias, kui sealne haridussüsteem on nii kehv. Kas teadlaste impordiga mujalt? Või sellega, et ülikoolides tehakse tasa see, mis keskkoolides puudu jääb? On selge, et Ameerika Ühendriikide teadusasutustes on siiski lõviosa seal maal koolitatud uurijaid. Seega peab ülikoolisüsteem kõigest hoolimata toimima tõhusalt.

Pilt on keerulisem, kui algselt paistab. Pole ime, et Soome TV endine Washingtoni kirjasaatja Risto Johnson pani oma Ameerika-raamatu pealkirjaks "Maa, mida ei ole – Tuhat ööd Billi ja Hillary imemaal". Tema juhtmõtteks on, et üht selgepiirilist USA-d ei ole olemas, vaid on palju Ameerikaid, mille hulgas on oluline koht virtuaal-Ameerikal. Just see virtuaal-Ameerika kosub ja kasvab sedamööda, kuidas arvutitehnoloogia tungib kõikjale ja sulab oletatavasti lähemas tulevikus ühte traditsioonilise infotehnoloogiaga – televisiooniga, telefonisidega, raadioga. Seda nimetatakse digitaalseks revolutsiooniks ja see revolutsioon on Ameerikas alanud ja kulgeb võidult võidule. Kui kaua see tehnootimismi toitev ja kriitikameelt uinutav võidukas revolutsioon kestab? Kas talle leidub vastujõude?

Kaine analüüs hoiatab, et tehnoloogia ja majanduse ülikiire muutumine muudab tuleviku ettearvamatuks ja tekitab rohkem probleeme, kui suudab lahendada.

Aga kellel on Ameerikas või maailmas praegu aega kaineks analüüsiks ja kes suudab arengut aeglustada, isegi kui selleks oleks üliveenvaid põhjusi? Veel mõned aastad tagasi, kui superfilm "Titanic" purustas kassarekordeid, võiks meenutada, et Titanic läks põhja sellepärast, et sõitis liiga kiiresti, tahtis jõuda liiga kiiresti Uude Maailma.

ILLUSOORNE EUROOPA IDENTITEET

Eesti poliitik Kalle Jürgenson on ühes oma varasemas ajaleheartiklis toonud avameelselt välja ühe eurointegratsiooni vältel seni vaikitud lähtekoha, nagu ta seda nimetab – Euroopa kultuurilise identiteedi tugevdamise. Tõsi küll, sellest on palju rääkinud ja kirjutanud kultuuriinimesed, vähe aga poliitikud, et vältida piinlikke seiku: keegi ei soovi öelda Türgile, et ta on liig võõrapärane, asiaatlik, et kunagi saada Euroopa Liidu liikmeks. Tegelikult ei ole poliitikud selles ka päris üksmeelel. Ameerika Ühendriigid, kellel on Euroopas oma kaalukas sõna öelda, on eurooplastele tungivalt soovitanud hakata Türgit integreerima.

Ka teise Euroopa "võõraslapse" – Venemaa – suhtes, kellest räägib Jürgenson oma artiklis, on suhtumine kaksipidine. Ühelt poolt pole Venemaa senine poliitiline traditsioon kuigi euroopalik, teiselt poolt on Vene kultuur osa Euroopa kultuurist ja Euroopa Liit vajab Venemaad niisama nagu Venemaa Euroopa Liitu. Kumbki eraldi ei suuda konkureerida ei Ameerika Ühendriikidega ega ilmselt ka tõusva Kaug-Idaga.

Nii on Euroopa Liidu lähtekohtades vastuolu – siin põrkavad kokku globaalstrateegiline realism ja see, mida nimetaksin euronatsionalismiks. Viimase puhul on tegemist sooviga luua euroopalik Euroopa, mis oleks piisavalt võimas, et olla üks maailma suurriikidest, kuid ka piisavalt isoleeritud, et taastada ja luua mingi eriline euroopa identiteet, millele ehk mõtlesid Euroopa Liidule

aluspõhimõtte panijad – Saksamaa, Itaalia ja Prantsusmaa kristlikud-demokraadid.

Mul on tunne, et see euroidentiteet on nostalgiline illusioon, mida mõned poliitikud (vahel ka Eestist) enda huvides ära kasutavad. Reaalselt aga ei ole minu arvates mingit Euroopa kultuuriidentiteeti enam ammu olemas. Eurooplased on lihtsalt olnud nii edukad oma kultuuri eksportides, et see on levinud igale poole terves maailmas. Püüd eraldada Euroopa kultuuri Ameerika, Austraalia, isegi Aafrika või India omast ei ole enam võimalik.

Kultuuri põhitunnuseid on keel. Kolmest Euroopa keelest – inglise, hispaania ja portugali keelest – on saanud maailmakeeled, mida igapäevaselt kasutab umbes 500 miljonit inimest. Seega palju rohkem kui on Euroopa Liidus elanikke. Nii asub peamine osa nende keelte rääkijaid väljaspool Euroopat. Kultuuri-sidemed hispaaniakeelse Ameerika ja Hispaania või ingliskeelse Ameerika, Austraalia ning Suurbritannia vahel on aga endiselt väga tihedad. Inglise kirjanik tajub Ameerika või Austraalia kirjanikku vähem võõrana kui Soome või Kreeka kirjanikku, kuigi peaks tundma viimastega mingit ühist Euroopa identiteeti. Seda aga ei ole ja vaevalt kunagi ka tuleb.

Minu kogemuste järgi räägivad Euroopa identiteedist kõige enam Prantsuse poliitikud ja osa rahvuslikult meelestatud haritlaskonda, kellele ikka veel ei mahu pähe, et Prantsusmaa ei ole enam maailma kultuuriline ja poliitiline keskus ning isegi mitte suurriik. Prantslaste haavatud eneseuhkus ja vimm ameeriklaste vastu, kes on hõivanud nende liidripositsiooni – seda selgelt ka kultuuri vallas – on sundinud neid otsima võimalusi taastada oma au ja hiilgust Euroopa ning Euroopa identiteedi sildi all. Prantsuse patriotlik nägemus Euroopast sisaldab paraja annuse “viha” Ameerika, amerikanismi, meretaguse barbaarsuse vastu ja on pannud prantslased aktiivselt tegutsema ka välispoliitikas, otsimaks toetust võitluses Ameerika Ühendriikide hegemoonia vastu. Siin tuleb selgelt välja nende Euroopa-nägemuse vastuolulisus, kuna liitlaseks vastuseisus Ameerikale kõlbavad väga hästi nii Venemaa, Hiina kui ka islamiriigid, kellega Prantsusmaal on traditsiooniliselt lähedased suhted. Samal ajal ei leia Prantsusmaa eriti liitlasi Euroopas – nii sakslased kui ka inglased eelistavad säilitada oma erisuhted, *special relationship*’i ameeriklastega. Nii ei ole prantslased tegelikult kõige paremad eurooplased – Euroopa on neile sageli vaid vahend, mitte eesmärk. Tegelikult eesmärgiks on Prantsusmaa mõju säilitamine ja Ameerika Ühendriikide mõju nõrgestamine. Usun, et kumbagi eesmärki Pariisil tegelikult saavutada ei õnnestu.

Elu läheb aga omasoodu ja ignoreerib idealistlikke skeeme. Vaatamata juttudele Euroopa identiteedist ja ühtsest kultuuriruumist ei jää Euroopa kõrvale maailma globaalses kultuuriruumis toimuvatest arengutest. Aasia, Aafrika ja Ameerika ei jää eurooplasele kaugemaks, vaid tulevad ligemale, olgu telekommunikatsioonirevolutsiooni tulemusena, olgu immigrantide kaudu. Näiteks on Inglise kirjanduses hakanud aina tugevamini kostma Indiast ja Lääne-Indiast

pärit sisserändajate hääl. Mõtleme Salman Rushdie'le, S. V. Naipaulile, Arundhati Royle, Derek Walcottile. Kas Salman Rushdie on Euroopa kirjanik? Seda küsimust küsides saame aru, kui illusoorne ja aegunud on kujutelm Euroopa kultuuriidentiteedist aastal 2001.

SOOME POSITIIVSEID KOGEMUSI

Soomes on välja arvatud, et aasta jooksul tõi Euroopa Liidu liikmeks olek riigile tulu mitmesuguste toetuste näol piirkondadele, ettevõtetele, projektidele ja üksikisikutele ligikaudu 3 miljardit Soome marka. See on märkimisväärne summa, mis vastab paarile protsendile Soome riigieelarvest ja tervele esimeste iseseisvusaastate Eesti Vabariigi eelarvele. Niisiis on Euroopa Liiduga ühinemine toonud meie põhjanaabritele selget majanduslikku kasu. Kas see kasu jääb ja kas seda ei vähenda mitmesugused raskesti rehkendatavad kahjud, ei ole aga selge. Põllumajanduse ja maaelu ümberkorraldusteni kulub veel aega ning asjatundjad hoiatavad, et need ei saa olema kerged. Lisatakse, et kasvava riigivõla ning rahva jätkuva vaesumise pärast ei jaksaks Soome senisel tasemel mitte mingil juhul põllumajandust edasi subsideerida. Priid supiköögid said lama ajal tavaliseks ja ei pane enam kedagi imestama. Küll ehmatas soomlasi teade, et neisse supiköökidesse tuleb toiduabi välismaalt, et töötud ja muud vaesed elavad osalt suurema Euroopa armust.

Sellisel taustal oli toiduhindade paariprotsendiline langus Euroopa Liidus oleku esimestel aastatel paljude Soome perede jaoks oluline asi. Nii on mõistetav, et Soomes ei suurenenud liitumisjärgsetel aastatel vastuseis Euroopa Liidu suhtes, nagu see ilmnes majandusprobleemidega hätta jäänud Rootsisis. Soome näib olevat kindlalt Euroopa Liidus.

Muidugi on Euroopa Liiduga ühinemine toonud kaasa ka probleeme. Rohked küsimused tõstatuvad eelkõige seoses Euroopa Majandus- ja Rahaliiduga, mis seab riikide võimalustele oma rahaasju korraldada jäigemad piirid ja mille taga näevad paljud Euroopa vägevate – ennekõike Saksamaa – diktaadi ohtu.

Samuti pole kõik selge ühise välis- ja julgeolekupoliitikaga. Eriti viimane, millest Lääne-Euroopas viimasel ajal taas rohkem kõneldakse, võib sisaldada momente, mis räägivad vastu Soome traditsioonilisele julgeolekupoliitikale. Nii on valitsust süüdistatud selles, et ta ei pea oma lubadust säilitada igal juhul Soome sõltumatu julgeolekupoliitika.

Mõlemad probleemid on olemas, kuid mõlemal puhul tuleb küsida, kas nad oleksid olemata või vähemalt hõlpsamad lahendada, kui Soome ei kuuluks Euroopa Liitu. Sellele ei julge keegi jaatavalt vastata. Küllap siiski võib riik end tunda turvalisemalt kui varem, kuigi Euroopa Liit ei anna ühelegi oma liikmele julgeolekugarantiisid ei nüüd ega ka lähemas tulevikus. Vaevalt aga lepiks Euroopa Liit mõne oma liikmesmaa ahistamisega mõne võõrriigi poolt. Sellele

võiksid järgneda üsna valusad eurosanktsioonid, mida võimalik agressor püüab kindlasti vältida.

EUROOPA KOOSNEB PISIASJADEST

Mida tähendab see kõik Eestile? Ilmselt seda, et meilgi on kõige mõistlikum jätkata kurssi ühinemisele Euroopa Liiduga: tõenäoliselt on liitumisest rohkem kasu kui kahju. Mul on raske uskuda, et Eesti pääseb arvestatavas tulevikus NATO-sse. Eestit külastanud kõrgete riigitegelaste sõnavõttud on olnud selles suhtes tähendusrikkalt ümmargused ning pole sisaldanud mingeid konkreetseid lubadusi, mis on ka mõistetav. Mõned ameeriklased on oma sõnavõttudes olnud veel otsekohesemad ja öelnud, et Eestil ei ole šansse lähemas tulevikus NATO-ga liituda. Euroopa Liidu poolt on aga tulnud hoopis selgemaid ja positiivsemaid signaale, võiks peaaegu öelda, et protsess on käima läinud.

Üks põhjus, miks peaksime kõigest hoolimata Euroopa Liiduga ühinema, on minu meelest juba see, et Soome seal on ja sinna ilmselt ka jääb. Euroopa Liidu kulisside varjus saaks nii teoks meie vana unistus Soome sillast. Meil on Soomet vaja ja tegelikult, nagu olen aru saanud, on ka Soomel meid vaja. Oleme mõlemad kultuuriliselt ja keeleliselt päris-Euroopale natuke võõrad ja koos oleks meil oma soomeugrilust mõnusam kanda kui üksi. Muidugi leidub nii Soomes kui ka Eestis neid, kes seda soomeugrilust, teistsugusust häbenevad ja tahaksid lõplikult euroopastuda, jätta endast võimalikult kaugele Vargamägede ja Impivaarade vaimu. Neid inimesi, kes kõigele, mis vaigu ja maavillase järgi lõhneb, "fuih" ütlevad, on siin- ja sealpool Soome lahte ikka olnud. Omal ajal kutsuti neid meil kadakasaksteks. Nüüd võiks neid kutsuda ka eurokadakateks, aga nimetus pole siin oluline.

Kui Euroopasse tasub minna, siis mitte koolilastena, vaid täiskasvanud inimesetena, kellel on midagi ka kaasa võtta. Meil kahtlemata on, nagu soomlastelgi. Ja "Euroopas olemine" ei tähenda, et peaksime õppima teistmoodi rääkima, istuma ja astuma ning muutma suhtumist oma ajalukku, nagu olime sunnitud tegema okupantide vahetudes. Oleks piinlik, kui nüüd hakkaksime pidama 13. sajandi röövrüütleid vabastajateks ja kultuuritoojateks või natsipropaganda jälgedes näeksime paljurahvuselises SS-is võitlejat Euroopa põlise kultuuri eest asiaatliku barbaarsuse vastu. Oleme kogenud piisavalt nii ida kui ka lääne imperialismi ja pole sugugi kerge öelda, kumb oli ja on parem. Euroopa Liit näib olevat senistest Euroopa suurriikidest ja riikide liitudest kõige vähem imperialistlik. Sellega on põhjust rahul olla. Näib, et viimaks ometi on Euroopas minevikust midagi õpitud ja minoriteetide hävitamise ja assimileerimise poliitikale on tulnud lõpp.

Samas meenub mulle üks näide sellest, kuidas Euroopa Liit on mõjutanud Soomet. Nimelt on Lõuna-Euroopas linnujaht väga populaarne ja miljonid jahimehed tulistavad seal haavlitena välja tonnide kaupa seatina ehk pliide, mis jääb loodusse ja saastab seda. Tinahaavleid on leitud näiteks lindude pugudest, kes

on neid alla neelanud kivikeste asemel. Seega on arusaadav, et Euroopa looduskaitsjad on asunud tinahaavlite vastu võitlema ja ametnike toetusel selles võitluses ka edu saavutanud. Brüsselis on otsustatud, et jahimehed peavad pliist loobuma ja minema üle terashaavlitele. Selline direktiiv olevat vastu võetud ja Prantsusmaa, Itaalia ja Kreeka rohelistel on sellest põhjust rõõmu tunda. Direktiiv hakkab aga kehtima ka Soomes, kus ökoloogiline olukord on hoopis teine kui Vahemere maadel. Soomes ei ole linnujaht hoopiski nii populaarne kui seal, see-eest elab Soome suuresti metsast ja metsatööstusest. Kuna sajandi keskpaiku Soome metsades peeti sõda ja puudesse sattus palju mürsukilde, mis võivad palkidega kaatrisse sattudes purustada saed ja sel kombel ka inimesi vigastada, on Soome korralikumatel kaatritel metalliandurid, mis heidavad kõrvale palgid, milles leidub terast. Tundlikule andurile pidi piisama aga ka näputäiest terashaavlitest. Niisiis võib juhtuda, et metsast, kus peetakse eurojahti, on peatselt raske saada korralikku tarbepuud. See teeb metsaomanikkudele loomulikult muret: seni on mets neile andnud tulu nii puumaterjali kui jahilubade kaudu. Kui uus eurodirektiiv hakkab Soomes kehtima täies ranguses, keelavad vist paljud metsaomanikud jahi oma metsas.

See lugu püsib mul meeles näidetena neist tuhandest ja ühest pisiasjast, mida Euroopa Liidu liikmeks olemine tähendab ja meilegi kaasa tooks.

Euroopa Liitu on võrreldud Nõukogude Liiduga – sellise võrdlemise vastu on loomulikult ka ägedalt protestitud. Tegelikult on siin mõlemal poolel õigus: Euroopa Liit on võrreldamatult vabam ja paindlikum ühendus kui tollane NSVL, kuid tema bürokraatlikud standardiseerimis- ja dikteerimistendentsid on küllalt sarnased. Ning meie diplomaatidel ja muudel esindajatel, ka piima- ja lihatootjatel, tuleb Brüsselis teha umbes samasugust tagantlökkamis- või vastupunnimistööd kui omal ajal Moskvast. Võib-olla kuuluvad meie sovetlikud kogemused siin veel marjaks ära. On ju tähelepanuväärne, et tollane ENSV suutis nii palju Moskva direktiive ja surveavaldusi neutraliseerida ja endale kasulikumaks redigeerida. Kuigi suhetes Moskvaga ei saavutatud otsustavat võitu – või peaks ütlema, et see saavutati alles 80-ndate aastate lõpul – võideti ometi aega.

Kui saime mingil määral hakkama Moskvast, peaksime hakkama saama Brüsseliski. Mis tähendab, et Euroopa Liitu ei tasu eriti karta. Ohtudele, mis ta endaga kaasa toob, saab vastu astuda. Neist tuleb aga teadlik olla. Olen varemgi võrrelnud euroliidu minekut kolhoosi astumisega: seegi oli formaalselt vabatahtlik ettevõtmine, tegelikult mindi sinna küüditamise hirmust ja üle jõu käivate maksude sunnil. Eestit suruvad samuti ühelt poolt hirm sattuda idanaabri mõjusfääri ja teiselt poolt majanduslikud hoovad – üksiktalupidajana võime oma majandusega ülesaamatutele raskustele sattuda. Loogika ja kogemus ütlevad, et parem on kaasa minna kui vastu punnida. Midagi targemat ei ole seni keegi osanud soovitada.

Eestil tuleb Euroopa Liitu minna ja põhiprobleem ei ole minu meelest enam hamletlik “minna või mitte”, vaid see, kuidas minna. Siin on palju arutlemisväärset, seda enam, et vaevalt Brüssel ja muud Euroopa pealinnad täpselt teavad, kuidas Eesti integreerumine peaks kulgema, milliseid eritingimusi ollakse valmis meile võimaldama, mis etappides liitumine toimub ja mida peame meie ise ja peavad meie tulevased partnerid toetamisväärsaks. Läbirääkimistel ei pääse mööda tuhandest ja ühest piasasjast, olgu need toetus laste koolipiimale, bensiinihinnad ja linnuhaavlid või euroturule sobilike õunte ning maasikate sortiment. Selliste asjadega tegelemine tundub vahest tüütu ja tühine pärast euro- ja anti-euroretoorikat pidukõnedel ja pressis. Kuid tundub, et kõrgeleennulise retoorika aeg hakkab läbi saama ja tegelemine piasasjadega on päris kosutav vaheldus. Aga muidugi, nii poliitikute kui ka ajakirjanike kohus on rahvast ausalt ja põhjalikult, hämamata ja agiteerimata informeerida kõigest, mida Euroopa Liitu minek kaasa toob, olgu need suured või väikesed asjad. Nende põhjal teeb siis igaüks oma otsustuse ja ütleb rahvahääletusel oma “EI” või “JAA”.